

I

Ik had geen vader – ik bedoel: ik heb mijn vader nooit gekend – maar Zipper had er wel een. Dat schonk mijn vriend een bijzonder aanzien, alsof hij een papegaai of een sint-bernard had. Als Arnold zei: ‘Ik ga morgen met mijn vader de Kobenzl op,’ dan wilde ik ook graag een vader hebben. Je kon zijn hand pakken, zijn handtekening nadoen, je kon uitbranders, straffen, beloningen, slaag van hem krijgen. Soms wilde ik mijn moeder zover krijgen dat ze hertrouwde, want zelfs een stiefvader leek me begerenswaardig. Maar de situatie liet het niet toe.

De jonge Zipper schepte altijd op over zijn vader. Die had voor hem dit gekocht, hem dat verboden. Die had hem dit beloofd, dat geweigerd. Zijn vader wilde met de onderwijzer praten, een huisonderwijzer laten komen, een horloge voor Arnolds confirmatie kopen, een eigen kamer voor hem inrichten. Zelfs wanneer zijn vader iets onaangenaams tegen hem zei, leek het alsof Arnold dat zelf had verlangd. Zijn vader was een machtige, maar tegelijk ook een dienstbare geest.

Soms was ik met Arnolds vader samen. Een kwartier lang behandelde hij me als zijn eigen zoon. Hij zei bijvoorbeeld tegen me: ‘Doe je kraag dicht, er staat een noordwester, je kunt keelpijn krijgen.’ Of: ‘Laat je hand eens zien, je hebt hem opengehaald, we gaan naar de apotheek daar om er iets op te smeren.’ Of: ‘Zeg tegen je moeder dat ze je naar

de kapper moet sturen. Hartje zomer draag je geen lang haar.’ Of: ‘Kun je al zwemmen? Een jongeman moet kunnen zwemmen!’ Dan was het alsof de jonge Zipper de oude aan mij had uitgeleend. Ik was mijn vriend dankbaar, maar tegelijk deed het me pijn dat ik hem zijn vader terug moest geven, zoals ik hem *Robinson Crusoe* terug moest geven. Geleende spullen waren immers niet van jezelf. Toch mocht ik Zippers vader soms geruime tijd houden, zij het alleen om hem met Arnold te delen. We gingen wel eens met ons drieën naar bijzondere gelegenheden, we beklommen belangwekkende torens, bezichtigden beestenspelen, wangedrochten, lilliputters, tanagrabeeldjes en de hardloper die tien minuten deed over de lange Lastenstraße. Destijds beweerde Zipper dat hij er eigenlijk elf minuten en vijfenveertig seconden over had gedaan. Want met de tijd knoeide hij niet. Hij bezat een horloge waarvan mijn vriend terecht zei dat het een chronometer was. Het was een groot gouden horloge met een dekseltje. De wijzerplaat was van paars email. De zwarte, Romeinse cijfers waren met goud omrand. Een onopvallend, nauwelijks zichtbaar pinnetje naast de knip bracht een belletje op gang. Een helder klokje van zilver sloeg het zojuist verstreken uur en kwartier. ‘Een blinde,’ zei Zippers vader, ‘kan dit horloge net zo goed gebruiken als iemand die kan zien. De minuten,’ voegde hij eraan toe, ‘moet hij er wel bij denken. Dit horloge is nog nooit bij een horlogemaker geweest. Het loopt al eenenveertig jaar, dag en nacht. Ik heb het ooit onder ongewone omstandigheden verworven in Monte Carlo.’

Die ‘ongewone omstandigheden’ gaven de jonge Zipper en mij flink te denken. De vader met wie we op klaarlichte dag samen waren, die een mens was als ieder ander, met een zwarte bolhoed en een stok met ivoeren knop – die ove-

rigens ook een verleden had –, die vader had ooit uitgerekend in Monte Carlo iets meegemaakt onder ongewone omstandigheden. Met ontzag zagen we hoe de oude Zipper de astronomische klok van de sterrenwacht met zijn horloge vergeleek, hoe hij de zonnestand op het middaguur, de elektrische tijdmeters in de stad controleerde. Wanneer hij aan tafel zat en iedereen zwijgend at, verschoof hij soms de grendel aan het horloge en dan luisterden alle mensen aan tafel verwonderd naar de raadselachtige klank.

Zippers vader hield van verrassingen. Hij maakte gebruik van zogeheten fopartikelen: neplucifersdoosjes waaruit muisjes sprongen, sigaretten die ontploften, en kleine rubberen bobbelen die onder het dunne tafellaken rondspookten. Hij hield zich onledig met veel beuzelarijen waar volwassenen doorgaans op neerkijken. Maar hij was ook geïnteresseerd in gewichtiger onderwerpen, zoals aardrijkskunde, geschiedenis en de natuurwetenschappen. De oude talen sloeg hij laag aan, aan de moderne hechtte hij heel veel waarde. ‘Engels en Frans,’ zei hij, ‘moet tegenwoordig ieder jongmens leren. Als ik een betere jeugd had gehad, was ik meteen polyglot geworden. Latijn neem ik nog voor lief. Dat heb je eventueel nodig als je medicus of farmaceut wordt. Maar Grieks? Een dode taal! Homerus kun je ook in vertaling lezen. De Griekse filosofen zijn al lang achterhaald. Het liefst had ik Arnold op de hbs gedaan. Maar zijn moeder! Terwijl ze beweert dat ze houdt van haar zoon. Ze houdt van hem en laat hem Griekse grammatica leren!’

Er waren nog wel meer meningsverschillen tussen de oude Zipper en zijn vrouw. Zij had respect voor leraren, priesters, het hof en de generaals. Hij loochende eeuwige waarheden, was een rebel en een rationalist. Hij vereerde bij

wijze van uitzondering genieën, Goethe, Frederik de Grote en Napoleon, verschillende uitvinders, Noordpoolreizigers en vooral Edison. Hij toonde ontzag voor de wetenschap en dan alleen voor de discipelen van de wetenschap die zich door de dood of door een grote geografische afstand buiten zijn bereik bevonden. Zijn hoogachting voor de geneeskunde hield gelijke tred met zijn wantrouwen tegen artsen. Hij beweerde nooit ziek geweest te zijn. Hij had net zomin een arts nodig als zijn horloge een horlogemaker. Toch verkeerde hij wel eens in een toestand die hij behoefte aan rust noemde. Dan legde hij uit dat een gezond mens – juist een gezond mens – van tijd tot tijd behoefte aan rust en zelfs aan verhoging had. Hij had meerdere methoden om de temperatuur te meten. Niemand kon de kwikthermometer beter afslaan dan hij. Zijn geneesmethoden waren opmerkelijk en in de geneeskunde onbekend. Ze gaven eerder blijk van zijn bijgelovigheid, ze druisten in tegen zijn enige geloof: het geloof in de rede. Hij at uien wanneer hij hoofdpijn had, legde spinnenwebben op open wonden en genas jicht door watertrappelen.

II

Het gezin Zipper woonde in de wijk van de kleine burgerij, waar de woningen uit te kleine kamers bestaan, dunne muren hebben en nutteloze snuisterijen bevatten.

Er was één buitengewoon chic vertrek in de woning van de Zippers. Het lag achter de slaapkamer. Ook via de gang was het te bereiken. Maar daar zat de deur op slot. Die ging slechts één keer in het jaar open, met Pasen, wanneer de broer van de oude Zipper uit Brazilië op bezoek was. Voor ons, de jonge Zipper en mij, was de deftige kamer, die salon werd genoemd, op zondagmiddag toegankelijk, mits we beloofden ons rustig te gedragen en 'niets kapot te maken'. Want er stonden veel dingen die kapot konden. Ik herinner me een fletsblauwe glazen inktpot met zilveren deksel, een klein potje strooizand van dezelfde kleur en een pennenhouder van blauw glas. Het was een inktstel. Het stond op het buffet, midden tussen de robijnrode, zware drinkglazen, de zilveren bekers en het fruitbestek van nieuwzilver. In de glazen, die altijd een beetje stoffig waren, lagen paarlemoeren knopen en kinderringen van week zilver, dasklemmen en houten naaldendoosjes, met glasbriljanten bezette broches en zwarte, buigzame, kleverige lovertjes, die elke keer van de nette zwarte jurk van mevrouw Zipper af vielen en die ze opraapte om ze bij gelegenheid weer vast te naaien.

Altijd lag de salon in het halfdonker. De zware, rode gor-

dijnen lieten maar weinig zonlicht door, slechts zelden slaagde een zonnestraal erin zich een smal pad te banen en een ijle, zilveren stofkolom van het raam naar de ronde tafel te trekken. De scherpe lucht van mottenballen kwam uit de eeuwig dichte kasten. Een muffe vochtigheid deed denken aan herfstige akkers, Allerzielen en wierook in koele kapellen. Aan de muur hingen portretten van de grootouders en ouders van mevrouw Zipper. De oude Zipper bezat geen schilderijen van zijn voorouders, want hij stamde uit een ‘eenvoudige’ familie, die zich nooit had laten portretteren. Zelf leek hij echter de stamvader van een gerespecteerd geslacht te willen worden. Hij liet zich vaak fotograferen en al zijn foto’s vergroten. Hij hing ze aan de muren van de salon. Daar zag je meneer Zipper met hoed en stok op een tuinbank zitten, met een jasmijnstruik op de achtergrond. En daar aan zijn bureau, lezend in een dik boek. Rechts hing de foto waarop meneer Zipper in het uniform van een sergeant-majoor – een administratief sergeant-majoor – van de infanterie stond. Links meneer Zipper met hoge hoed en witte handschoenen, net terug van een bruiloft of een begrafenis. Hier was hij nog een jonge bruidegom, met een in wit papier gewikkelde ruiker in zijn hand. Daar al een ernstige vader, met de kleine Arnold op zijn knieën.

Vaker nog dan de oude Zipper was de jonge gefotografeerd. Arnold toen hij zes maanden oud was, spiernaakt, glimlachend op een berenvel. Arnold als kind van één op de arm van zijn moeder. Arnold als kind van vier in zijn eerste lange broek. Arnold als kind van zes met zijn eerste schooltas, met lei en bungelende spons. Arnold als kind van zeven met zijn eerste rapport. Arnold als kind van acht in kleermakerszit aan de voeten van zijn onderwijzer, om-

ringd door zijn klasgenoten. Arnold in Spaanse klederdracht en op de fiets. Arnold als kleine ruiter in het hipodroom en als chauffeur in het lunapark. Arnold op een ezel en op de bok. Arnold achter de piano en met een viool. Arnold met pijl-en-boog en Arnold met sabel. Arnold als kleine dragonder en als kleine matroos. Arnold op alle leeftijden, in alle kostuums, in alle houdingen. Arnold, Arnold, Arnold...

Waarom, vroeg ik me af, is Arnolds oudere broer Caesar niet gefotografeerd? Hij heette Caesar naar de jonggestorven broer van zijn moeder. Het leek alsof die naam een last voor de jongen was, hem met taken confronteerde waarvoor hij niet in de wieg was gelegd. Hij moest een genie of een hond zijn. Wie was in staat met zo'n naam zijn ouders vreugde te schenken?

Nee, hij schonk hun geen vreugde, althans zijn vader niet! Caesar liet zich zelden thuis zien. Hij zwierf op straat rond, je trof hem bij de ingang van circus Cavalli aan, voor de bioscopen in de voorsteden en in het straatje waar elk huis een bordeel was. En hij was al met al veertien. Ik herinner me duidelijk zijn rode, grove gezicht, waarop de lijnen ruw en provisorisch waren aangegeven, zijn korte, door veel rimpels verkreukelde voorhoofd, dat eruitzag alsof het valse zorgen wilde voorspiegelen, het vreemde contrast tussen de ongelovige mond, die aan een droevige, oude sikkels deed denken, en de heldere, groene, beestachtig en waanzinnig schitterende ogen. Toen hij vijftien was, ging hij met alle dienstmeiden in de buurt naar bed, een zwarte baard sproot uit alle hoeken van zijn gezicht op, zijn wenkbrauwen groeiden bij de neuswortel aaneen. Hij 'wilde niet leren'. De oude Zipper 'haalde' hem van het gymnasium en 'deed' hem op een hbs. Daar kreeg hij ruzie met

een medeleerling, brak diens neusbeen, gaf een leraar die tussenbeide wilde komen een oorvijs. Toen 'haalde' de oude Zipper Caesar van de hbs en 'stopte' hem op de mulo. Daar waren meer Caesars, de leraren waren voor klappen op hun hoede. Caesar Zipper baarde weinig opzien, hij deed twee jaar over elke klas, maar had daar geen baat bij. Toen hij de school verliet, kon hij amper lezen en schrijven.

Het was alsof Caesar geen deel uitmaakte van het gezin Zipper. Om te beginnen was hij nooit thuis, behalve tijdens het eten. Dan zat hij aan het ene uiteinde van de tafel, met de keukendeur achter zich, tegenover de oude Zipper, die zijn ontaarde zoon tussen twee gangen door kwade, minachtende blikken toewierp. Caesar reageerde er niet op. Caesar keek de hele tijd naar zijn bord, bromde zachtjes, tikte met zijn hakken op de vloer, trommelde met zijn vingers op de stoelleuning en wist dat de razernij bij zijn vader groeide. Hij leek zelfs met plezier te horen hoe de oude Zipper inwendig kookte. Die beheerste zich nog. Maar ze waren al bijna toe aan het dessert, waarover Zipper nooit tevreden was, en opeens ontplofte hij. Hij smiet het zoutvaatje naar Caesar, die daar al lang op had zitten wachten en met de geoefende greep van een behendig iemand het vaatje opving en weer op tafel zette. Daarna was het schuiven van een stoel te horen, de oude Zipper kwam overeind. Hij stond in gebukte houding, met het servet in zijn linkerhand, met zijn rechter tastte hij achter zijn rug, hij zocht de leuning van de stoel. Heel even was te zien hoe zijn hand de lucht klauwde. Ik zie die rechterhand nog duidelijk voor me, hij zag eruit als een dier, bijvoorbeeld een harige spin, die blind naar een niet-aanwezige prooi wil grijpen, hij was verschrikkelijk, die hand, verschrikkelijker dan het gezicht

van de oude man, dat te ongevaarlijk was om ook maar één moment verschrikkelijk te kunnen zijn.

Op hetzelfde moment had Caesar de keukendeur al met zijn linkerhand geopend. Je hoorde al het gepruttel van de pannen op het fornuis, je rook al de geur van de gerechten, je hoorde hoe mevrouw Zipper in de keuken haar neus snoot en kuchte. Met zijn linkerhand om de deurklink en zijn rechter als een schild voor zich stak Caesar een rode, lange tong naar zijn vader uit. De tong was iets schaamteloos, iets naakts, iets wat als het ware ook van een witte huid was beroofd. De tong werd als een wond, als een vlam naar de vader uitgestoken. Tegelijk kwam uit het binnenste van Caesar een vaag gerommel, als een kleine aardbeving. Het volgende ogenblik was hij verdwenen.

Een paar keer in de week – en zo vaak als de oude Zipper me uitnodigde om mee te eten – herhaalde zich die scène. Arnold kende reeds alle fasen ervan, hij was er niet meer in geïnteresseerd. Het leek zelfs alsof hij haar met een bijzondere tevredenheid aan zich voorbij liet gaan, soms zag ik dat hij een perfide glimlach probeerde te verbergen en toch toonde, tijdens de korte, woordeloze, alleen met vreselijke bewegingen en onmenselijke geluiden gepaard gaande storm die woedde tussen zijn vader en zijn broer. Ik kan me niet herinneren ooit gezien te hebben dat Caesar of de oude Zipper zijn toetje helemaal opat. Altijd bleven er een paar akelige restjes op hun bord liggen. De brokken die een noodweer achterlaat.

Maar zoals na storm zonschijn komt, zo begon de oude Zipper meteen grapjes te maken nadat zijn mislukte zoon was verdwenen. Nog altijd lagen de resten van de onderbroken maaltijd voor hem. Hij leek ze niet te zien. Hij praatte al over wat we de komende middag eigenlijk wil-

den gaan doen. Of we ons huiswerk al af hadden. Of we de nieuwe carrousel al hadden gezien die een Italiaan de afgelopen week had opgezet, naast de vele die er al waren. Of we al wisten dat het poppentheater van Andreas vandaag een nieuw programma had. Of we al in de krant hadden gelezen dat de zomervakantie dit jaar niet zoals gewoonlijk eind juni, maar al midden in de maand zou beginnen.

Want dat waren, zoals reeds gezegd, de zorgen van de oude Zipper. Soms liep hij naar de klerenkast, opende die langzaam als een altaar en pakte de viool in de zwarte vioolkist, die aan een doodkist deed denken. De jeugd en hoop van Zipper lagen daarin begraven, naast de viool. Want de oude Zipper had ooit musicus willen worden. Hij was het ook bijna geworden. Hij beschikte, zoals hij zei, over een 'griezelig goed gehoor' en zonder leraar, zonder noten, 'zonder de eerste beginselen' was hij op een goede dag, 'gezegend door een goede geest', gaan spelen. In de tijd daarna speelde hij 'alles wat hij hoorde'. Hij speelde 'menuetten en walsen'. Hij ging naar 'alle nieuwe operettes', een dag later speelde hij daaruit – 'op het gehoor' – de succesnummers. Tegenwoordig kon hij nog maar één stuk spelen, namelijk 'Weet je nog, moeder!' – een lied dat mij tot tranen toe bewoog, maar de oude Zipper helemaal niet droevig maakte. Integendeel, hoe extatischer, droefgeestiger en onardser Zippers gezicht werd, des te vrolijker was zijn ziel. Hij rekte de tonen tot in het oneindige, hij spande ze als elastiek, zijn viool weeklaagde, jammerde, jankte. Of het nu nodig was of niet en als hij er toevallig zin in had, laste hij een tremolo in. De rillingen liepen over mijn rug, maar Zippers vader verried zijn vrolijke humeur door de opgewektheid waarmee hij met zijn voet de maat tikte, door de tevreden pauzes die hij liet vallen op plaatsen waar